

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

Правни факултет у Нишу

Признање стране арбитражне одлуке

Ментор: проф. др Дејан Јанићијевић

Кандидат: Наташа Станковић

Ниш, септембар 2013.

САДРЖАЈ:

УВОД

1. РЕЛЕВАНТНИ ИЗВОРИ О ПРИЗНАЊУ СТРАНИХ АРБИТРАЖНИХ ОДЛУКА

- 1.1. Женевски протокол и Женевска конвенција
- 1.2. Њујоршка конвенција

2. ПРИЗНАЊЕ СТРАНИХ АРБИТРАЖНИХ ОДЛУКА

3. ПОСТУПАК ПРИЗНАЊА

- 3.1. Врсте поступка

4. УСЛОВИ ЗА ПРИЗНАЊЕ

- 4.1. Правноснажност
- 4.2. Надлежност стране арбитраже
- 4.3. Реципроцитет
- 4.4. Поштовање права одбране
- 4.5. Поштовање јавног поретка

5. РАЗЛОЗИ ЗА НЕПРИЗНАЊЕ СТРАНЕ АРБИТРАЖНЕ ОДЛУКЕ

- 5.1. Одбијање признања и извршења на основу члана V став 1 Њујоршке конвенције

6. УПОРЕДНО ПРАВО

- 6.1. Француска
- 6.2. Италија
- 6.3. Сједињене Америчке Државе (САД)

7. ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ

7.1. Привредно друштво из Турде, Румунија vs привредно друштво из Беле Цркве, Србија

7.2. Привредно друштво из Софије, Бугарска vs привредно друштво из Чачка, Србија

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

УВОД

Арбитража је начин решавања спорова који је алтернативан поступку пред државним судовима. Иако је регулисана бројним међународним и унутрашњим изворима права, не постоји јединствено прихваћена дефиниција арбитраже. Она се често назива „приватним суђењем“, јер се заснива на арбитражном споразуму којим два или више лица овлашћују арбитра или арбитра да по спроведеном арбитражном поступку донесу обавезујућу одлуку којом ће решити њихов спор. Дакле, судије националних суда свој ауторитет заснивају на овлашћењу државе, док је надлежност арбитра заснована на вољи странака.

Арбитражни начин решавања спорова има бројне предности у односу на решавање спорова пред државним судовима. Као резултат тога, арбитраже су се последњих деценија развиле од метода решавања спорова резервисаног за богате до уобичајеног метода решавања спорова у међународним уговорним односима. Предности највише долазе до изражаја када је у питању спор са међународним елементом.¹

Глобална економија савременог доба подразумева трансакције између различитих правних култура, где у одсуству арбитражног споразума једна страна мора да се ослони на судове државе друге уговорне стране. Међународна арбитража омогућава да се избегне пристрасност домаћег суда, јер постоји оправдана претпоставка да ће судови једне државе природно бити у искушењу да пресуде у корист свог држављанина. Тужилац је често у позицији да бира између више правних система, што изазива „форум шопинг“, циљани избор надлежног суда, који му од самог почетка даје значајну предност². Насупрот томе, уговорне стране могу да се споразумеју око места арбитраже у некој трећој држави, којој не припада ниједна од њих.

Стуб арбитражног решавања спорова јесте начело аутономије. По правилу, арбитражни поступак арбитра спроводе самостално, а арбитражну одлуку странке

---

¹ Арбитраже се према природи спора деле на унутрашње и међународне. Арбитража ће бити међународна ако у спору учествују странке из различитих држава или је спор на други начин везан за више држава.

² Katherine L. Lynch, *The Forces of Economic Globalization: Challenges to the Regime of International Commercial Arbitration*, Kluwer Law International, 2003, том 7, стр. 5.

извршавају добровољно, независно од државних судова. Међутим, аутономија арбитражног решавања спорова није потпуна. Из тог разлога, Лоренс Крејг (Laurence Craig) арбитражни поступак назива поступком који се спроводи на „маргинама закона“, односно „испод леденог брега“ пошто се већина арбитражних спорова заврши без интервенције државних судова.“³

Дакле, национални судови могу задржати важну улогу током арбитражног поступка и након њега. Учешће бројних држава и различитог правног поретка сваке државе, може бити неопходно у све три фазе решавања спора: током извршења арбитражног споразума, спровођења делотворног и правичног арбитражног поступка и током признања и извршења арбитражне одлуке.⁴

Који државни суд ће имати улогу и каква ће она бити зависи од избора места арбитраже, јер он у већини правних система одређује припадност арбитражне одлуке. Постоје два критеријума за одређивање припадности арбитражне одлуке – процесни и територијални. Према процесном критеријуму припадност арбитражне одлуке одређује се према праву које је примењено на поступак, док по територијалном критеријуму арбитражна одлука припада држави на чијој територији је донета или држави места арбитраже. Територијални критеријум преовлађује у данашњем арбитражном праву.

„За државу на чијој територији се одвија арбитража, она је домаћа, без обзира какве је природе спор који се решава и одакле су странке. Одлука која се у таквој арбитражи донесе јесте домаћа арбитражна одлука.“⁵

Последица избора места арбитраже може бити потреба признања стране арбитражне одлуке. Опште је прихваћено да је страну арбитражну одлуку неопходно прво признати у поступку који се покреће подношењем предлога за изједначење правне снаге стране арбитражне одлуке од стране заинтересоване странке, како да би се иста изједначила са правноснажном и извршном домаћом одлуком. Након признања

---

³ *Ibidem*, стр. 8

⁴ *Ibidem*, стр. 5

⁵ Станивуковић, Маја и Ђундић, Петар, Међународно приватно право: посебни део, Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност, 2008, стр. 74.

њеног дејства на домаћој територији, заинтересована странка може захтевати њено извршење, док је домаћа арбитражна одлука одмах подобна за извршење. Наравно, где ће поступак заиста бити покренут зависи од тога где се налазе имовина дужника која је предмет извршења.

У међународним трговачким односима стране су претежно мултинационални субјекти чија имовина постоји у једној или у више држава. У честим ситуацијама предмет извршења извршног дужника не налази се у држави места арбитраже. То је разлог зашто ће се судови других држава у којима се налази имовина дужника сусрести са страном арбитражном одлуком и са потребом њеног признања.

Своје интересовање усмерено ка овој теми морам оправдати и појачаним интересом многих држава да својим прописима регулишу међународну трговинску арбитражу. Бројне земље су донеле законе и друге прописе којима је посебно регулишу. Прописи који се тичу арбитражног права садржани у домаћим прописима, међународним конвенцијама или аутономним изворима права, и у многим ситуацијама својим нормама не регулишу све ситуације које се појављују у пракси. С тим у вези, у међународној пракси у последње време видимо доста разних схватања која нам указују на различита тумачења ових правних норми.

Од пресудног значаја у уједначавању интерпретације прописа имао је и Модел-закон о међународној трговинској арбитражи који је израдила УНЦИТРАЛ, а Уједињене Нације препоручиле државама чланицама. Док су једне земље усвајале, са мањим или већим одступањем овај Модел-закон и његове одредбе, друге су, приликом доношења закона, остале привржене својој традицији. Овим смо добили изузетно разнолику нормативу у упоредном праву којом се можемо користити ради бољег разумевања како начина регулисања спровођења поступака у међународној трговинској арбитражи, тако и дејства одлука донетих окончањем арбитражних поступака.

Друштвени циљ рада је стварање адекватне теоријске основе чија би се практична вредност огледала у пружању основних теоријских и практичних сазнања о признању и извршењу страних арбитражних одлука у правном систему Републике Србије.

Научни циљ истраживања представља научну дескрипцију са елементима класификације, теоријске и практичне анализе свих елемената решавања међународних трговинских спорова применом арбитраже и њихов утицај на ефикасност и економичности једног међународног арбитражног поступка.

Приликом истраживања коришћен је метод теоријске анализе, који обухвата проучавање литературе и других извора теорије и праксе из ове области, нормативни метод који подразумева логичко повезивање, сређивање и тумачење правних норми, као и компаративни метод за упоређивање актуелних правних норми са претходно важећим, али и правних норми које припадају различитим правним порецима.

Валидно остварење циља истраживања могуће је не само логички исправном применом ових метода већ и њиховом одговарајућом комбинацијом. Приступ истраживању је интегративан, те се ни једном методолошком поступку не даје искључива предност већ су сви они заступљени по потреби.

Садржина овог рада систематизована је на следећи начин:

У првом поглављу биће речи о релевантним изворима о признању страних одлука. Од Женевског протокола и Женевске конвенције па до најзначајнијег извора који регулише ову материју, Њујоршке конвенције, направљен је један краћи, уводни осврт на значај ових извора у предметној материји.

Други део рада обухвата начелна схватања појма признања арбитражне одлуке. Такође, у овом делу биће детаљније описано признање судских одлука као и признање страних арбитражних одлука, и јасно дефинисане одлуке које могу бити предмет признања.

Трећи део обухвата дескрипцију и анализу поступка признања. Такође, у овом делу биће обухваћене и врсте признања страних одлука.

У четвртном делу овог рада описаћемо неопходне услове за признање одлуке. С обзиром на важност свих услова: правноснажност, надлежност стране арбитраже, реципроцитет, поштовање права одбране и поштовање јавног поретка, представимо и ове, неопходне услове за признање стране арбитражне одлуке.

Пети део, резервисан је за представљање разлога за непризнање стране арбитражне одлуке. Без обзира на сиромашну судску праксу у Републици Србији, у овом делу представићемо неке од разлога због којих неће бити призната страна арбитражна одлука.

У шестом делу бавићемо се упоредним правом. Наиме, судска пракса у многим развијеним земљама дала је свој допринос у тумачењу многих одредаба Њујоршке конвенције. С тим у вези, у овом делу представићемо начине признања страних одлука у Француској, Италији и Сједињеним Америчким Државама.

Седми део, резервисан је за примере из праксе. Представљањем и детаљним описивањем појединих случајева из судске праксе, долазимо до јасније интерпретације многих законских одредаба, посебно у законодавству Републике Србије.

На крају овог рада биће изнета закључна разматрања у вези предметне теме.

1. РЕЛЕВАНТНИ ИЗВОРИ О ПРИЗНАЊУ СТРАНИХ АРБИТРАЖНИХ ОДЛУКА

Међународна трговачка арбитража је област која се непрекидно мења услед сукоба интереса актера у међународном пословању, арбитра практичара и националних судова. Сталан проблем у правном оквиру међународне арбитраже чини борба између потпуне независности, којом практичари покушавају да очувају највиши степен флексибилности и аутономије, насупротив тежњи државних судова ка подели надлежности и ограничењу самосталности. Ове две супротстављене тенденције имају ефекат и на признање стране арбитражне одлуке. Да би се на адекватан начин пронашло решење проблема потребно је применити историјско тумачење релевантних међународних извора. Из тог разлога ћемо се прво осврнути на хронолошки след најзначајнијих правних аката, како бисмо јасније сагледали правац развоја међународне арбитраже.

1.1. Женевски протокол и Женевска конвенција

У првим покушајима међународне унификације арбитражног права, у Протоколу о арбитражним клаузулама⁶ (у даљем тексту: Женевски протокол) и Конвенцији о извршењу иностраних арбитражних одлука⁷ (у даљем тексту: Женевска конвенција), арбитражна одлука се несумњиво сматрала делом правног система државе места арбитраже.

Женевски протокол из 1923. први је мултилатерални универзални међународни споразум у којем се уређују нека питања међународне арбитраже. Заједно са каснијом Женевском конвенцијом из 1927. о извршењу иностраних арбитражних одлука, Протокол представља једну правну целину у том смислу што је приступање Женевској конвенцији из 1927. отворено само оним државама које су прихватиле Женевски протокол из 1923.¹

---

⁶ Протокол о арбитражним клаузулама (1923) – Сл. лист ФНРЈ, број 4/1959, доступно на: http://interarb.com/vl/g_pr1923.

⁷ Конвенција о признању и извршењу иностраних арбитражних одлука (1927) – Сл. Лист ФНРЈ – додатак, број 4/1959), доступно на: http://interarb.com/vl/g_co1927.

Везаност арбитражне одлуке за правни систем *lex fori* проистицала је из формулације одредаба наведених међународних извора. У члану 2 Женевског протокола предвиђено је да ће поступак пред арбитражним судом бити регулисан споразумом странака и правом државе места арбитраже. Даље, према Женевској конвенцији било је неопходно да је арбитражна одлука коначна према праву државе места арбитраже пре него што се покрене поступак њеног признања и извршења у другој држави.⁸

Пракса је показала да је стари систем⁹, који се према појединим ауторима називао систем двоструког извршења¹⁰, систем тзв. двоструке егзекватуре, по којем предлагач признања има за дужност да прибави релевантне доказе у земљи одлуке а затим да исте чињенице доказује и пред судом земље признања, што знатно отежава његову ситуацију, био погрешно постављен и ограничавао је поступак признања и извршења, чинећи га скоро немогућим.

Претпоставке за признање стране арбитражне одлуке наведене у Женевској конвенцији, члану 1, квалификују се као тзв. позитивне претпоставке, тј. такве чије постојање треба утврдити да би се могло донети решење о признању. Дужност доказивања ових позитивних претпоставки пада на терет предлагача признања. Ситуација је другачија са јавним поретком земље признања, када се претпоставља да противности јавном поретку нема. О противности признања јавном поретку земље

---

⁸ *Ibidem.* члан 1, став 2, тачка (д) -- према наведеном члану арбитражна одлука се није могла признати и извршити у другој држави ако је био у току поступак за поништај у држави места арбитраже, али и све док сама одлука не постане коначна. Појам „коначна“ многи судови су тумачили тако да није довољно да се против ње не могу истицати никакви правни лекови који имају суспензивно дејство, већ да је иста одлука и извршена у држави порекла. Види: Albert Jan van den Berg: New York Convention of 1958: Refusals of Enforcement, *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 2007, том 18, бр. 2, стр. 14.

⁸ Ови међународни уговори су још увек на снази иако их је у пракси скоро у потпуности заменила Њујоршка конвенција. То је разлог што се у литератури називају старим системом регулисања. Види: члан VII став 2 Њујоршке конвенције.

⁹ Термин који се широко користи у међународној терминологији је *double exequatur*, кога је први употребио Jan Paulsson: Enforcing Arbitral Awards Notwithstanding a Local Standard Annulment (LSA), *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 1998, том 9, бр. 1, стр. 18.

¹⁰ Термин који се широко користи у међународној терминологији је *double exequatur*, кога је први употребио Jan Paulsson: Enforcing Arbitral Awards Notwithstanding a Local Standard Annulment (LSA), *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 1998, том 9, бр. 1, стр. 18.

признања, суд земље признања води рачуна по службеној дужности. Противник предлагача признања моћи ће да обара ову претпоставку, тј. доказивати да би признање одлуке било противно јавном поретку земље признања. И доказивање да је у току поступак за оспоравање арбитражне одлуке теретиће противник предлагача.

У члану 2. Конвенције, наведене су тзв. негативне претпоставке за признање стране арбитражне одлуке, чињенице које не смеју постојати да би се признање могло дати. Доказивање постојања ових сметњи за признање не терети искључиво противника предлагача, већ ће се постојање једне од тзв. негативних чињеница уважити и кад њено постојање буде доказано захваљујући активности неког другог процесног субјекта (суда или предлагача признања).

1.2. Њујоршка конвенција

Средином претходног века под утицајем Међународне трговинске коморе у Паризу јача мишљење да улогу националних судова треба свести на минимум. Као резултат, 1958. године настаје Њујоршка конвенција која је извршила велики утицај на популарност арбитражног решавања спорова. Одредбе *lex fori* постале су само супсидијарни извор права, и то у одсуству споразума странака, док је напуштен захтев да арбитражна одлука у држави порекла буде коначна да би се могла признати и извршити у другој држави.

Члан 1. став 1. Њујоршке конвенције предвиђа:

*„Ова се конвенција примењује на признање и извршење арбитражних одлука у споровима између физичких или правних лица донетих на територији неке друге државе а не оне у којој се тражи признање и извршење одлука. Она се исто тако примењује на арбитражне одлуке што се не сматрају домаћим одлукама у држави у којој се тражи њихово признање или извршење“.*¹¹

---

¹¹ Конвенција о признању и извршењу иностраних арбитражних одлука (1958) – (Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, број 11/1981).

Према члану III Конвенције стандарди на основу којих треба одлучивати о признању и извршењу су они који важе у правном систему државе где се спроводи овај поступак.¹²

Даље, члан VII Њујоршке конвенције гласи:

„Одредбе ове конвенције не дирају у важност мултилатералних или билатералних споразума које су закључиле државе уговорнице у погледу признања и извршења арбитражних одлука и не лишавају ниједну заинтересовану странку права које би могла имати да се користи неком арбитражном одлуком на начин и у мери који су допуштени законодавством или уговорима земље у којој се позива на одлуку.“

Из наведеног проистиче да у ситуацији када је сама конвенција рестриктивнија од права државе у којој је покренут поступак признања и извршења, конвенција „уступа место“ другом извору права.

Члан VII Њујоршке конвенције заговара начело примене најповољнијег права јер отвара могућност заинтересованој странци да се служи како другим уговорима (вишестраним или двостраним) који су на снази у земљи извршења, тако и њеним националним законодавством и тако дерогира Њујоршку конвенцију, уколико је то право повољније за њу.

Ова правила, заједно са чланом IV конвенције, који предвиђа да страна која покреће поступак признања и извршења треба да приложи суду само арбитражну одлуку и арбитражни споразум, чине једно од највећих достигнућа конвенције. У фокусу је арбитражна одлука, а не судски поступци у држави где је одлука донета, који су изван поступка признања и извршења.

---

¹² Члан 3 Њујоршке конвенције гласи: „Свака страна уговорница признаће важност арбитражне одлуке и одобриће извршење те одлуке сходно правилима поступка који важе на територији на којој се позива на одлуку, под условима утврђеним у следећим члановима. За признање и извршење арбитражних одлука на које се примењује ова конвенција не могу се наметнути осетно строжи услови нити знатно већи судски трпшкови од оних који се захтевају за признање и извршење домаћих арбитражних одлука“.

Такође, за примену ове Конвенције није битно да страна која покреће поступак признања и извршења буде држављанин државе чланице Конвенције. Оно што је довољно је да се имовина, средства подложна извршењу, налазе на територији државе чланице од које се тражи признање, односно извршење стране арбитражне одлуке. Међутим, неопходно је да држава пред којом се покреће поступак признања, буде чланица Конвенције.

Како је Југославија, чији је правни следбеник Република Србија, ратификовала Конвенцију уз резерву реципроцитета, то се и после ступања на снагу новог Закона о арбитражи који одсуство реципроцитета не предвиђа као сметњу за признање страних арбитражних одлука, за признање одлука земаља потписница Конвенције, реципроцитет поставља као услов признања. Закон о арбитражи у одредбама којима предвиђа сметње за признање стране арбитражне одлуке не дефинише и недостатак реципроцитета као сметњу. Дакле, овај закон одредбе Конвенције у области услова за признање не преноси у сам текст закона, али Конвенција представља део правног система наше земље, то се на односе који су регулисани Конвенцијом не примењују одредбе Закона о арбитражи већ одредбе Конвенције које изражавају јасну вољу потписника у погледу регулисања међусобних односа у поступцима признања страних арбитражних одлука.

Доношењем Конвенције о признању и извршењу страних арбитражних одлука хармонизација правних правила у области признања и извршења стране арбитражне одлуке достигла је изузетно висок степен. Међутим, неједнакост у тумачењу између судова различитих држава и правне празнине у њој, у великој мери отежавају хармонизацију закона и судске праксе.

Разлике је теже уочити јер оне не могу одмах да се запазе у тексту меродавних одредби; оне су прикривене „фасадом“ унификованих правила.

Страна арбитражна одлука која није призната пред националним судом државе признања и извршења нема практичну вредности. Главни циљ Њујоршке конвенције је да осигура делотворност одлуке тако што ће лимитирати основе за одбијање признања на које могу да се позову национални судови.

С тим у вези поставило се следеће питање: на које одлуке се ће се примењивати конвенција? Одредбе конвенције релевантне за њену примену су углавном садржане у члану 1. Који предвиђа да се конвенција примењује на две основне категорије одлука: 1. На арбитражне одлуке које се не сматрају домаћим одлукама у држави у којој се тражи њихово признање или извршење; 2. Под арбитражним одлукама подразумевају се не само одлуке које донесу арбитри именовани за одређене случајеве, него и оне које донесу стални арбитражни органи којима су се странке подвргле.

Данас, после више од педесет година примене Њујоршке конвенције, поставило се питање њене замене новим међународним уговором. Да ли ће победу однети аутори који истичу недостатке Њујоршке конвенције, или они који у могућности динамичког тумачења препознају њену предност, остаје питање које ће се решавати у наредним годинама.

2. ПРИЗНАЊЕ СТРАНИХ АРБИТРАЖНИХ ОДЛУКА

Јачање капиталистичких држава донело је са собом повећану робно-новчану размену, учврстило национална законодавства, и уредило територију сваке државе, те се поставило и питање признавања страних судских одлука.

Из разумљивих разлога економски јаче земље инсистирале су на либералнијем режиму извршавања страних судских одлука, ради заштите својих интереса док су земље са слабијим економским потенцијалом штитиле национални правни суверенитет. Тако су се развијали различити модалитети овог проблема.

Данас признање одлуке страног суда није дозвољено у Енглеској, Холандији и мањем броју земаља, па је у њима потребно покренути нов поступак у коме страна судска одлука служи само као солидна основа за вођење поступка. Поједине државе приликом признања и извршења страних одлука прихватају систем ограничене контроле, док се у другима примењује систем такозване неограничене контроле или систем ревизије из основа.

Највећа овлашћења приликом давања признања има суд државе које прихватају систем ревизије из основа јер на основу испитивања формалне и материјалне стране судске пресуде постоји овлашћење не само да се таква одлука не призна него и да дође до измене њеног диспозитива. Овај систем који води порекло из Француске судске праксе данас је скоро ишчезао и на ширем међународном плану углавном је непознат. Мања овлашћења има суд државе који прихвата систем ограничене контроле, јер се његова овлашћења свODE на испитивање стране пресуде и то са формалне и са материјалне стране, и на основу таквог испитивања, давања или одбијања егзекватуре.

За арбитражно решавање трговинскоправних спорова са међународним обележјем од велике важности је признање дејства стране арбитражне одлуке једне државе у другој. Страна одлука јесте акт стране власти, па може производити дејство на домаћој територији тек након признавања од стране надлежног домаћег органа. Опште прихваћено правило међународног приватног права говори о томе да се стране судске одлуке начелно признају у домаћем правном саобраћају, наравно, под одређеним условима.

Признање се може дати само у случају ако је одлука по својој садржини и начину доношења у складу са основним начелима домаћег процесног и материјалног права. Страна арбитражна одлука ће се извршити само уколико испуњава услове које у том погледу поставља домаће право.

Када говоримо о условима за признање стране одлуке можемо говорити о позитивним и негативним. Први подразумевају постојање одређене чињенице, док се други односе на негативно постављене критеријуме и уколико они постоје одлука се неће признати.

Поступак признања пред домаћим судом води се по законом предвиђеној процедури. Према праву Републике Србије то је ванпарнични поступак. Надлежни могу бити основни и привредни судови, у случају када се у посебном поступку предлаже признање стране судске одлуке. Поступак у коме суд спроводи признање стране судске одлуке је по правилу хитан и он подразумева преиспитивање како саме

одлуке тако и других околности које утичу на њено признање. Уколико суд има недоумица око признавања стране судске одлуке, он може тражити објашњење од надлежног државног органа који се бави пословима правосуђа.

Свака земља одређује услове за признање страних одлука на својој територији, било својим законодавством, било у пракси свог судства. Постоје многи међународни уговори који су посвећени регулисању ове материје. Иако међународно право не обавезује државе на признање одлука, нити одређује услове под којима се одлука има признати, већина држава је начелно спремна да то учини. И у упоредном међународно трговинском праву може се уочити и одређена сличност и уједначеност у погледу услова за признање страних одлука.

3. ПОСТУПАК ПРИЗНАЊА

Под појмом стране арбитражне одлуке подразумевамо одлуку коју је донела иностранна арбитража, односно арбитража ван Републике Србије. Наравно, као спорно, може се поставити и питање примене домаћег или иностраног процесног права, с обзиром да су корективни критеријум за одређивање националне припадности једне одлуке примењена процесна правила. Такође, страном одлуком морамо сматрати и одлуку коју доноси неки други орган стране државе који је надлежан за решавање грађанско правних ствари.

У нашем правном систему предвиђа се да страна арбитражна одлука, да би могла имати дејство на територији Републике Србије, мора бити призната од стране домаћих правосудних органа. Овај поступак подразумева одређену проверу да ли та одлука испуњава законом прописане услове да би се могла примењивати на домаћој територији. Овај поступак признања је дакле судски поступак у коме је суд дужан да изврши одређене радње, које се тичу провере тих чињеница.

Приликом одлучивања о признању стране арбитражне одлуке, суд се не може упуштати у правилност утврђеног чињеничног стања, нити у питање правилне примене материјалног права.

Поступак признања и извршења страних судских и арбитражних одлука у претходној држави Југославији био је регулисан двостраним уговорима Југославије са другим државама. Осим тога Југославија је ратификовала Женевску конвенцију из 1927. године, којом се регулише признање и извршење страних арбитражних одлука. Држава Србија као правни следбеник претходне државе СФРЈ, СРЈ, СЦГ, преузела је и континуитет у овим питањима.

Дозвола којом се признаје или извршава страна судска одлука коју издаје суд државе у којој се тражи признање или извршење стране судске одлуке назива се егзекватура (*exequatur*) пресуде. Суд може дати егзекватуру пресуде у потпуности или парцијално. За давање егзекватуре постоје поред извесних специфичних услова у правима појединих земаља и опште прихваћени услови: да је судио надлежан суд, да страна пресуда није противна међународном јавном поретку оне земље чији суд треба да да егзекватуру, да је поштовано право одбране и, по правилу, да је страна судска одлука или пресуда коначна.

Поступак признања стране одлуке покреће се захтевом за признање овлашћеног предлагача. Овлашћени предлагач је лице које је у поступку учествовало као странка. Такође, као предлагачи покретања поступка признања, могу се појавити и правни следбеници предлагача. Уз захтев се мора поднети изворна арбитражна одлука или њен оверени препис, споразум о арбитражи или документ о њеном прихватању у изворнику или овереном препису и оверени превод стране арбитражне одлуке и споразум о арбитражи на језику који је у службеној употреби пред надлежним судом, потврда о правноснажности, уколико није садржана на самој одлуци, и превод потврде.

Законодавац није посебно предвидео о каквој се врсти овереног превода ради, као и о каквој се врсти овереног преписа ради. Овде се примењују општа правила о овери и препису, као и општа правила о преводу. Дакле, под овереним преписом подразумева се само препис који је у домаћој земљи (Република Србија) оверио надлежни државни орган, док се у земљама које су увеле јавног бележника као, валидан документ за оверу преписа сматра и, потврда јавног бележника – нотара. У

нашем правном систему овереним преводом сматра се само онај превод који је обављен од стране тумача за одређени језик који има уредан сертификат издат од стране Министарства правде.

3.1. Врсте поступка

Признање може бити самостални предмет поступка пред судом. Поступак који води суд по захтеву једне од странка за признање или извршење стране судске или арбитражне одлуке назива се делибациони поступак. То је једна врста ванпарничног поступка у коме је главно питање признање стране одлуке и одређивање да она има правно дејство као и домаћа судска одлука. О признању страних одлука у трговинским споровима код нас одлучују привредни судови. Месно је надлежан суд на чијем подручју треба спровести поступак извршења. У случају кондемпнаторних одлука у облигационим споровима, месно је надлежан суд у седишту дужника или суд на чијој територији се налази имовина дужника. О оваквим захтевима за признање стране арбитражне одлуке одлучује судија појединац. Признањем, страна одлука добија снагу домаће извршне исправе тј. изједначава са домаћом одлуком.

О признању стране пресуде као главном предмету одлучује се решењем, којим се одлука може само признати, или се може одбити њено признање. Решење којим се страна одлука признаје је деклараторне природе. С тим у вези, страна одлука која је призната производи дејство од момента своје правноснажности, а не од момента признања. Решење се доставља свим странкама које су учествовале у поступку. Такође, важно је напоменути да се страна одлука решењем о признању не може мењати, нити допуњавати.

Поред самосталног делибационог поступка, о признању стране одлуке може се решавати и као о претходном питању. О признању стране арбитражне одлуке тада се решава као о прејудицијелном питању, ако се странка у току неког поступка позове на страну пресуду о чијем признању није донето посебно решење. То значи да се на правноснажност стране одлуке која испуњава услове за признање, странка може позвати у сваком поступку пред судом. У том случају, дејство признања стране одлуке ограничава се на поступак у коме се о томе решавало као о претходном

питању. За одлучивање о признању стране одлуке, као претходном питању, надлежан је сваку суд пред којим се такво питање појави.

Суд је у извршном поступку редовно у позицији да о признању стране одлуке решава као о претходном питању. Ретко ће извршном поступку претходити делибациони поступак јер странка, по правилу, нема правни интерес да о страниј кондемнаторној одлуци прво исходује декларацију о њеном признању. Позитиван став суда извршења о прејудицијелном признању стране одлуке, па тим и признање ефекта извршности, изражава се доношењем решења о извршењу. Прописано је да о предлогу за извршење, са тражењем прејудицијелног признања стране одлуке, треба одлучити у року од 30 дана (чл. 5. Закона о извршном поступку). Суд извршења не сме одбити да одлучи о прејудицијелном признању стране одлуке.

Када су испуњени услови за признање стране одлуке, односно када нису испуњени услови за одбијање признања, суд може поступити на два начина: прво може одлучити да донесе посебну одлуку којом признаје страну одлуку, односно може донети решење којом се страна одлука не признаје (против тог решења дозвољена је посебна жалба), и друго – суд који је надлежан за одлучивање о предлогу за извршење може на основу стране одлуке донети решење о извршењу чиме је о признању стране судске одлучио као о претходном питању. Када је суд донео решење о извршењу он је и признао страну одлуку која ће се у даљем поступку извршавати на исти начин и у истом поступку као и домаћа извршна исправа.

4. УСЛОВИ ЗА ПРИЗНАЊЕ

4.1. Правноснажност

Да би страна одлука била призната, потребно је да буде правноснажна. У нашем правном поретку одлука стиче правноснажности када се не може више побијати редовним правним лековима. Правноснажност, коначност или дефинитивност одлуке према праву државе у којој је одлука донета, односно чињеница да је ствар која је њоме решена постала *res iudicata* (пресуђена ствар), о којој се више не може

покретати поступак, помиње се готово у свим правним системима, с тим што се у многим појављује као конститутивни елемент у појму стране одлуке која је подобна за признање а не као непосредни услов признања.¹³

Оцена о томе да ли је овај услов испуњен даје се на основу формалних доказа. Подносилац захтева за признање арбитражне одлуке треба да поднесе уз одлуку чије признање тражи потврду надлежне арбитраже о њеној правноснажности по праву државе у којој је донета и оверен превод потврде. То не значи да овај доказ мора да буде увек у виду посебне исправе одвојене од стране одлуке. Довољно је ако је на самој одлуци констатовано додатним текстом и посебним печатом да је одлука постала правноснажна и извршна. Након признања, страна арбитражна одлука извршава се пред домаћим судом у складу са Законом о извршењу и обезбеђењу, на исти начин као да је основ за извршење домаћа извршна исправа.

Правноснажност није услов за извршење пресуде по француском праву, довољно је да је пресуда извршна. Бриселска конвенција такође помиње само извршност, а не и правноснажност стране одлуке.¹⁴ То значи да је могуће признање пресуде пореклом из државе уговорнице иако још није истекао рок за жалбу.

4.2. Надлежност стране арбитраже

Према Закону о решавању сукоба закона, сматраће се да је страни суд био ненадлежан само ако је за одлучивање о датој ствари предвиђена искључива међународна надлежност судова Републике.

У случају Симич (*Simitch*) донету 6. фебруара 1985.,¹⁵ француски Касациони суд заузео је следећи став: "*У случају када француска правила о сукобу надлежности не предвиђају искључиву надлежност француског суда, надлежност страног суда мора бити призната уколико је постојала карактеристична повезаност између спора и*

---

¹³ Др Маја Станивуковић и др Мирко Живковић, Међународно приватно право, Београд, 2004.

¹⁴ Исто као Бриселска регулатива (2001), члан 38.

¹⁵ *Revue critique de droit international prive* 1985, стр. 369 и даље.

државе пред чијим је судом покренут поступак и уколико такав избор надлежног суда није био превара".¹⁶

Суд пред којим се поступак покрене утврђује своју међународну надлежност на основу јединствено утврђених критеријума, а суд пред којим се тражи признање донете одлуке само проверава дали се суд доношења приликом заснивања надлежности придржавао тих критеријума, или Чак уопште не проверава надлежност.

Као један од доказа који је странка, која тражи признање стране арбитражне одлуке, обавезна да достави домаћем суду уз арбитражну одлуку јесте управо и основни уговор којим су уговорне стране одредиле надлежност одређене стране арбитраже, или посебан споразум о арбитражи. Питање је да ли домаћи суд може одбити признање стране одлуке због ненадлежности ако је та одлука донета у спору у којем су стране уговориле надлежност суда неке друге државе или међународне арбитраже, а не суда државе порекла одлуке. Треба разликовати случај када се тужена страна упустила у спор пред судом државе порекла упркос постојању арбитражног споразума или пророгационог споразума у корист суда неке друге државе, а да није уопште поднела приговор или га није поднела у предвиђеном року, од случаја када се тужена страна благовремено позвала на арбитражни односно пророгациони споразум, као основ ненадлежности, али је суд порекла одлуке одбио њен приговор.

У првом случају треба узети да се тужена страна одрекла арбитражног споразума и да није прихватила надлежност суда порекла одлуке. У другом случају, домаћи суд треба да одбије признање стране одлуке уколико оцени да је арбитражни споразум био пуноважан и да је приговор ненадлежности пред страним судом благовремено поднет. Домаћи суд то може учинити позивањем на поштовање јавног поретка, јер иако се ради о случају ненадлежности страног суда, искључива надлежност домаћег правосуђа не мора у конкретном случају бити повређена.

---

¹⁶ R.Byrd, Ch. Vouckaert, France у књизи: Ch. Platto, ed. Op.cit., стр. 172. Слично правило примењује се у Шпанији (члан 954. Законика о грађанском поступку).

4.3. Реципроцитет

Страна одлука се неће признати уколико не постоји узајамност између домаће земље, дакле Републике Србије и земље порекла одлуке. Ово правило је опште признато у међународном приватном праву. Уколико суд нема поуздано сазнање о постојању узајамности, он може затражити мишљење од Министарства правде Републике Србије као надлежног државног органа за послове правосуђа па самим тим и за међународну правну помоћ. Ова узајамност може бити регулисана билатералним уговорима између две државе или се може регулисати на нивоу међународних организација или на нивоу опште прихваћених конвенција.

Према члану 66. Закона о арбитражи, извршена је негативна енумерација услова за признање страних арбитражних одлука, а терет доказивања да нису испуњени услови за признање арбитражне одлуке је на страни противника предлагача.

С обзиром на то да су решења Њујоршке конвенције имплементирана у УНЦИТРАЛ Модел Закон о међународној трговинској арбитражи, доношењем Закона о арбитражи наш је национални режим признања у потпуности усклађен са Њујоршком конвенцијом. Наша земља је изразила две резерве приликом приступања Њујоршкој конвенцији (резерве се налазе у члану I (3)). Прва је тзв. резерва реципроцитета, што значи да се олакшани конвенцијски режим признања примењује само према одлукама које су донете у другим државама чланицама. Проширењем броја чланица ова резерва је постала мање релевантна

Треба напоменути да израз „резерва реципроцитета“ нипошто не значи да се преко дипломатског реципроцитета успостављеног Њујоршком конвенцијом тражи доказивање постојање некаквог фактичког реципроцитета у области признања страних арбитражних одлука.

Друга резерва коју је наша земља ставила јесте „комерцијална резерва“ - ратификацијом смо примену Конвенције ограничили само на признање страних одлука у материји коју сматрамо „трговинском“.

Потписивањем односно ратификацијом мултилатералне или билатералне Конвенције о условима признања арбитражних одлука, државе потписнице успостављају реципроцитет у међусобном признању арбитражних одлука. Република Србија је потписница Конвенције о признању и извршењу страних арбитражних одлука од 10. јула 1958. године - Њујоршка конвенција уз „резерву реципроцитета“. Њујоршка Конвенција из 1958. године, саставни је део правног система земље и директно се примењује на односе са чланицама - потписницама Конвенције. Потписивањем односно ратификацијом Конвенције државе потписнице споразумеле су се на мултилатералном плану чиме је успостављен и дипломатски реципроцитет о условима признања арбитражних одлука међу државама чланицама.¹⁷

Такође, за признање стране арбитражне одлуке суд мора да утврдити постојање фактичког реципроцитета са земљом у којој је арбитражна одлука донета, без обзира на постојање дипломатског реципроцитета који је успостављен самим потписивањем Конвенције о признању и извршењу иностраних арбитражних одлука од стране наше земље и земље у којој је арбитражна одлука донета.

4.4. Поштовање права одбране

Један од услова за признање јесте захтев за поштовање начела обостраног саслушања странака. Услов поштовања права одбране, према нашем праву, представља једини разлог за одбијање признања на који суд не пази по службеној дужности.

На повреду овог принципа позива се странка против које је арбитражна одлука донета. Утврђивање уредног позивања на рочиште пред арбитражом доказује се на сличан начин као и позивање на рочиште пред судом. Такође, у закону је истакнуто да се сматра да је могућност да учествује у поступку ускраћена лицу којем није лично достављен позив, тужба или други акт, односно зато што уопште није ни покушано лично достављање.

---

¹⁷ Из решења Вишег трговинског суда, Пвж. 807/08 од 29.12.2008. године) - приредио: Др Владимир Козар, судија Вишег трговинског суда у Београду

Наиме, потребно је да се учини све оно што је у могућности арбитра за достављање обавештења о заказаном рочишту. Ако је странка избегавала да прими позив, ако се утврди да јој је позив упућен и да је сама странка допринела привиду о својој необавештености, сматраће се као да је обавештавање уредно, нарочито ако је извршено у више наврата.

4.5. Поштовање јавног поретка

У току поступка признања стране арбитражне одлуке, суд преиспитује само одлуку са формалне стране, али не и њену садржину. Суд признања се не упушта у оцену да ли је чињенично стање правилно утврђено. Ако је страни суд био надлежан, ако су поштована основна правила процедуре и странкама дато право да учествују у поступку, онда нема разлога за сумњу да страни арбитражни суд није ваљано обавио свој посао.

Суд који доноси одлуку о признању стране арбитражне одлуке мора водити рачуна и о чињеници да ли је одлука супротна јавном поретку земље у којој се одлука о признању доноси. Ова обавеза суда је нормална и разумљива јер је суд иначе дужан да води рачуна о начелу уставности и законитости те поштовању јавног поретка, морала и општих правила који важе у једној земљи.

Међутим, дато је ограничено овлашћење домаћем суду да „завири“ у меритум стране арбитражне одлуке, како би проверио да у одлуци није садржано решење којим се вређају основне вредности и начела домаћег друштва обухваћени јавним поретком.

Усклађеност стране арбитражне одлуке са домаћим јавним поретком оцењује се имајући у виду одлуку у целисти, не само диспозитив којим се одлучује о предмету спора уз примену одређеног колизионог и материјалног права, већ и образложење и правила поступка која су примењена у њеном доношењу.

5. РАЗЛОЗИ ЗА НЕПРИЗНАЊЕ СТРАНЕ АРБИТРАЖНЕ ОДЛУКЕ

Њујоршка конвенција и закони базирани на UNCITRAL Модел Закону о међународној трговинској арбитражи, укључујући Закон о арбитражи, сачињени су тако да признање одлуке учине што лакшим. Разлози из којих се признање може одбити таксативно су наведени и контрола којој се одлука подвргава је веома ограничена. По својој формулацији и садржини то су готово пресликани разлози за поништај које познаје UNCITRAL Модел Закона о међународној трговинској арбитражи, те је барем по опсегу, контрола иста и у земљи порекла и у земљи где се покушава са признањем. Разлика је само у томе што се у одређеним аспектима приликом поништаја одлука пропушта кроз филтер земље где се тражи поништај, док је приликом признања нагласак на праву земље у којој се тражи признање.

Законодавац се определио за позитивне и негативне критеријуме признања стране арбитражне одлуке. Суд државе уговорнице може одбити признање и извршење арбитражне одлуке из разлога побројаних у члану V Њујоршке конвенције, на захтев странке против које се одлука истиче, једино ако та странка поднесе доказ о постојању разлога за одбијање признања стране арбитражне одлуке надлежној власти земље у којој су тражени признање и извршење. Најпре ће суд одбити признање и извршење ако једна или обе уговорне стране, према одредбама меродавног права, нису пословно способне, односно ако арбитражни уговор или клаузула нису пуноважни према одредбама права које су стране изабрале, или уколико меродавно право није одређено, према праву земље где је одлука донета.

Арбитражна одлука неће бити призната уколико се докаже да арбитражни суд или арбитражни поступак нису били у складу са споразумом о арбитражи или, ако таквог споразума нема, у складу са правом државе у којој је место арбитраже.

Непостојање домаће правноснажне одлуке коју је донео суд или неки други орган у истој ствари или друге стране одлуке у истој ствари која је већ призната у Србији (*res iudicata*) представља један од услова за признање. Мада домаће право уважава временски приоритет у покретању поступка пред страним судом, то правило није апсолутно.

Све земље дају првенство домаћој одлуци која је поводом исте правне ствари већ донета. Када домаћа одлука постане правноснажна, више није битно што је спор пред страним судом у истој ствари раније покренут – правноснажност домаће одлуке има предност над ранијом литиспенденцијом пред страним судом.

Свакако, као допунски критеријум узима се и време доношења одлуке. Уколико је одлука домаћег суда донета пре доношења одлуке страног суда онда је ствар релативно једноставна. Суд ће признати по временском критеријуму чињеницу претходно донете одлуке. Уколико је одлука домаћег суда донета касније, као допунски критеријум се може поставити питање, да ли се у том тренутку знало за одлуку страног суда или не. Дакле, постоје два могућа критеријума: један критеријум је онај који ће давати у сваком случају предност одлуци домаћег суда у случају постојања две одлуке, и други критеријум који се чини логичнији, о првенству раније одлуке без обзира да ли је она донета од стране домаћег или иностраног суда.

С тим у вези поставља се и питање признања стране судске одлуке уколико о истој правној ствари пред домаћим судом или другим државним органом већ тече поступак. Уколико је тај поступак започет пре доношења одлуке страног суда или уколико се докаже да је поступак пред иностраним судом покренут када се већ знало за постојање поступка пред домаћим судом ствар је релативно јасна. Предност ће се дати свакако одлуци домаћег суда. Но, уколико се покаже да је поступак пред домаћим судом започет након доношења одлуке иностраног суда или када се већ на неки начин знало или могло знати за одлуку домаћег суда, онда се наравно поставља као спорно питање које ће се становиште прихватити. По нашем мишљењу исти критеријум мора важити и за случај да је поступак најпре покренут у земљи признања као и уколико је поступак пре покренут у иностранству. У оба случаја мора се заштити правичност под условом да су сви други критеријуми за признавање иностране одлуке испуњени.

Следећи разлог се односи на немогућност расправљања, односно да страна против које је донета арбитражна одлука није била ваљано обавештена о покренутом

арбитражном поступку, или именовању арбитра, или јој је на други начин било онемогућено да учествује у поступку.

Суд који доноси одлуку о признању цениће ове чињенице са становишта да ли је лице против кога је одлука донета имало могућност да учествује у поступку, да ли је било уредно позвано, да ли му је била омогућена судска заштита, да ли му је била омогућена адекватна заштита од стране законског заступника или пуномоћника. Овде се наравно поставља питање по ком праву ће се ценити чињенице у вези права на расправљање, заступања, уредног достављања и слично. Ипак, опште је прихваћена чињеница да суд који одлучује о признању стране судске одлуке примењује домаће право и са становишта правних стандарда земље у којој се одлука доноси и одлучује о овим спорним чињеницама.

Затим, уколико суд који доноси одлуку о признању утврди да се захтевано признање стране арбитражне одлуке односи на ону која се тиче спора чије решавање није обухваћено арбитражним споразумом, настаје ситуација прекорачења овлашћења арбитра. Ако се део одлуке о питањима која су споразумно поверена арбитражи може раздвојити од дела одлуке који се односи на питања која нису подвргнута арбитражи, први део одлуке се може признати и извршити.

Пропусти у саставу арбитражног суда и арбитражном поступку јесу разлог због којег ће држава уговорница одбити признање и извршење стране арбитражне одлуке. Наиме, састав арбитраже или арбитражни поступак морају бити у складу са одредбама арбитражног споразума или, у недостатку таквог споразума, права државе где је одлука донета.

Непуноважност арбитражне одлуке, односно чињеница да одлука није постала коначна или је поништена или укинута од стране надлежног органа државе на основу чијег права је одлука донета, затим да спор није арбитрабилан, да се не може поверити арбитражи на решавање према прописима државе уговорнице у којој се признање тражи, и као последњи, да је арбитражна одлука супротна јавном поретку државе где се признање тражи, такође су разлози за одбијање признања и извршења арбитражне одлуке.

Суд такође неће дозволити признање стране арбитражне одлуке уколико утврди да је у арбитражној одлуци предвиђен рок који није истекао. Наравно, уколико је одлука поништена или је обустављено њено извршење од стране суда или неког другог државног органа земље у којој је одлука донета, она се такође неће признати (ни извршити).

Суд пред којим се води поступак признања не испитује материјалну исправност одлуке. Он то може да чини само на основу разлога супротности арбитражне одлуке јавном поретку, при чему се јавни поредак мора рестриктивно тумачити.

Закон је предвидео да ће суд одбити признање извршне стране арбитражне одлуке ако утврди да по праву Републике Србије предмет спора није подобан за арбитражу, дакле, уколико се ради о стварима које се не могу пренети арбитражном суду на одлучивање.

Суд Републике Србије који одлучује о признавању стране арбитражне одлуке може одлучити да привремено одложи одлучивање о поднетом захтеву уколико се пружи доказ да је пред арбитражним судом који је донео арбитражну одлуку или пред државним органом земље у којој је арбитражна одлука донета, покренут поступак за поништај или преиспитивање спорне одлуке. Ово са разлога јер је нерационално да се води поступак признања, а потом извршења стране арбитражне одлуке, уколико постоје основани разлози који упућују на то да је та одлука већ под одређеном сумњом и у фази преиспитивања. Суд овакву одлуку може донети али не мора у зависности од околности које се наведу у предлогу за одлагање доношења одлуке о признању.

5.1. Одбијање признања и извршења на основу члана V став 1 Њујоршке конвенције

У званичном преводу Њујоршке конвенције на српски језик члан V став 1 гласи: „Признање и извршење одлука *биће одбијени* (нагласак аутора) на захтев странке против које се одлука истиче, једино уколико та странка поднесе доказ надлежној власти земље у којој се тражи признање и извршење...” Сматрамо овакав

превод става 1 нетачним, јер изоставља глагол „моћи“ који постоји у четири аутентичне верзије текста конвенције.¹⁸

На основу овакве формулације проистицало би да суд мора да одбије признање и извршење арбитражне одлуке у случају када постоји један од основа који су набројани, што свакако није тачно. У супротном, дебата која се у теорији и пракси води већ двадесет година овим поводом не би имала никаквог смисла, као што не би било никакве промене у односу на Женевску конвенцију. Решење које је постојало у тој конвенцији је напуштено, односно замењено новим решењем диспозитивне природе у Њујоршкој конвенцији. Из тог разлога, сматрам да је бољи превод професора Гаше Кнежевића: „Признање и извршење *може се* (нагласак аутора) одбити на захтев странке...“¹⁹

Из формулације неспорно је да су основи у члану V, ставу 1 таксативно набројани, те да судови никако не би смели одбити признање и извршење из неког разлога који није у тексту. Међутим, ако постоји неки од разлога за одбијање који јесте наведен, шта суд онда треба да уради? Оно што збуњује је диспозитивна формулација ове одредбе уместо императивне, јер се употребљава глагол „моћи“. За правнике се чини доста логичним да ако се нешто може, то исто значи и да се не мора.

У том контексту, интересантно је узети у обзир да је Њујоршка конвенција сачињена на пет језика, односно пет једнако аутентичних текстова: енглеском, француском, шпанском, руском и кинеском. Ако занемаримо телеолошко и логичко тумачење на тренутак, могли бисмо утврдити да је француска верзија другачија од енглеске језичке верзије у детаљу који може чинити значајну разлику.

Текст конвенције на енглеском језику користи глагол „моћи“, те нема сумње да судија у Енглеској има дискреционо право да одлучи о одбијању признања и извршења када постоји један од разлога набројаних у члану V. Француска верзија

---

¹⁸ Превод професора Гаше Кнежевића: Признање и извршење арбитражне одлуке поништене у земљи порекла: контраверзе у виђењу проблема, *Право и привреда*, 1999, број 3-4, стр.17.

¹⁹ Диспозитивна природа ове одредбе постоји и у енглеској, шпанској, кинеској и руској верзији, док се француска верзија једино изоставља глагол моћи, али и даље не користи императивну конструкцију „биће одбијени“, као што је то случај у домаћем преводу – видети у даљем тексту језичко тумачење конвенције на стр. 9.

текста конвенције користи футур индикатив („признање и извршење арбитражне одлуке ће се одбити, уколико...“).²⁰ Уместо модалног глагола моћи („може се одбити“), те изазива сумњу у погледу тога да ли заиста постоји дискреција француског судије.

Парадоксално, Француска је заузела став „да није битна формулација члана V из разлога што француски судови одлучују о признању и извршењу без примене Њујоршке конвенције.²¹ Разлика у језичком тумачењу и даље остаје забрињавајућа, јер Французи нису једини који користе француски језик.“ Оно што ипак иде у прилог енглеској језичкој верзији јесте чињеница да су и кинески и руски и шпански текст конвенције сличнији енглеској него француској верзији,²² те стога Паулсон (*Paulsson*) закључује да очигледно, уколико четири језика дозвољавају дискрецију судије, а француска језичка верзија није експлицитно супротстављена томе (одредба није императивне природе), њој треба дати једнако значење.²³

6. УПОРЕДНО ПРАВО

6.1. Француска

Француско право о међународној трговинској арбитражи је значајно и са теоријског и практичног разлога. Француски правни писци су се веома много бавили арбитражом, тако да без претеривања може да се констатује да је Француска у врху земаља у којима се проучава и прати међународна трговинска арбитража. Приликом сачињавања арбитражних клаузула, наши привредници се у већини случајева одлучују и уговарају арбитражу у Паризу.²⁴

Француско право предвиђа и регулише поступак признања арбитражних одлука, и то како оних, донетих у материји међународне арбитраже, тако и страних арбитражних одлука.

---

²⁰ Jan Paulsson, *May or Must Under the New York Convention: An Exercise in Syntax and Linguistics, Arbitration International*, 1998, том 14, бр. 2, стр. 227-230.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ Бечка конвенција о уговорном праву, Сл. лист СФРЈ -- Међународни уговори и други споразуми, бр. 30/72, члан 33 став 4.

²⁴ Проф.др Драгослав Митровић, *Међународна трговинска арбитража у Француском праву, Међународно арбитражно право, Страна права и закони*, Београд 1996.

За поступак признања потребно је испуњење два услова: да је доказано постојање арбитражне одлуке и да признање није очигледно противно међународном поретку.

Против судских одлука којима је одобрено признање могућа је жалба и то ако је арбитар одлучивао без споразума о арбитражи или на основу споразума који је ништав или истекао; ако је арбитражни суд нерегуларно конституисан или арбитар појединац нерегуларно одређен; ако је арбитар одлучивао не придржавајући се мисије која му је била поверена; ако није поштован принцип контрадикторности; ако је признање супротно међународном јавном поретку.

6.2. Италија

Италијанско арбитражно право представља новину у италијанском правном систему. Податак да је Италија релативно касно унутрашњим нормама регулисала међународну арбитражу не значи да је она незаинтересована за ову материју. Њена заинтересованост се огледа и у чињеници да је потписница свих важнијих мултилатералних конвенција које регулишу материју арбитраже.

Претпоставке за признање страних одлука у италијанском праву формулисане су као сметње, што значи да терет доказивања њиховог постојања пада на лице против кога се признање тражи. У крајњој инстанци, италијанско право штити повериоца, што је разумљиво и позитивно. Све сметње признања усклађене су са Њујоршком конвенцијом, тако да Италија припада земљама тзв. ограничене контроле стране арбитражне одлуке.²⁵

Апелациони суд ће по службеној дужности водити рачуна само о арбитрабилности спора и усклађености одлуке са италијанским јавним поретком. Уколико утврди да је спор био арбитрабилан и да одлука није противна италијанском правном поретку, својом одлуком признаће таквој одлуци правну снагу домаће исправе. Када Апелациони суд достави своју одлуку странкама, незадовољна

---

²⁵ Проф. др Гашо Кнежевић, Италијанско арбитражно право, Међународно арбитражно право, Страна права и закони, Правни факултет, Београд

странка има право да, у року од тридесет дана, приговори, а по приговору у контрадикторном поступку одлучује Апелациони суд. Све друге сметње разматрају се само по приговору друге странке, уз терет доказивања који пада на лице против кога је одлука донета.

6.3. Сједињене Америчке Државе (САД)

Иако су САД као и наша држава ратификовале Њујоршку конвенцију, у САД је могуће постићи признање арбитражне одлуке и у одсуству реципроцитета.

Примена Њујоршке конвенције на територији САД регулисана је посебним законом који је донет као друго поглавље савезног Закона о арбитражи. Овим законом одређена је надлежност савезног суда за све случајеве који проистекну из Конвенције.

Пред америчким судом, по правилу, не покреће се поступак за признање стране арбитражне одлуке, него се питање признања на основу Конвенције индиректно поставља било у поступку којим се тражи потврда арбитражне одлуке ради њеног уподобљавања са судском одлуком или у поступку за поништај арбитражне одлуке.²⁶ Наиме, суд мора да потврди арбитражну одлуку на коју се примењује Њујоршка конвенција без обзира на то да ли је донета на територији САД или у иностранству, осим ако не нађе да постоји неки од разлога на основу којих се може одбити или одложити признање те одлуке на основу Конвенције.

7. ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ

7.1. Привредно друштво из Турде, Румунија vs привредно друштво из Беле Цркве, Србија

Трговински суд у Панчеву, у предмету предлагача из Турде против противника предлагача из Беле Цркве, ради признања стране арбитражне одлуке донео је решење којим се признаје арбитражна одлука, арбитражне комисије Коморе за

---

²⁶ Др Маја Станивуковић, Међународна трговачка арбитража у праву САД, Међународна трговинска арбитража, Страна права и закони 1996.

привреду Клуж, Румунија, као и одлука суда у Клужу, Румунија, којом је арбитражна одлука проглашена коначном и извршном, као извршни наслов у СРЈ.

У образложењу, суд је навео да је предлагач преко пуномоћника поднео предлог за легализацију арбитражне одлуке од 2001. Арбитражне комисије Коморе за привреду, индустрију и пољопривреду Клуж, Румунија, као и одлуке суда у Клужу, Румунија којом је одлуком претходно арбитражна одлука проглашена коначном и извршном. Уз предлог поднео је суду наведене одлуке и то на румунском и превод на српски, као и Уговор о купопродаји закључен између странака којим је у чл. 15. уговорено решавање спора путем арбитраже пред Привредном Комором у Клужу, Румунија.

Решавајући по жалби противника предлагача изјављеној против решења Трговинског суда у Панчеву, виши суд је донео решење којим се укида решење Трговинског суда у Панчеву и предмет враћа истом суду на поновни поступак.

У образложењу, Виши суд је истакао да је против побијаног решења којим је призната арбитражна одлука, противник предлагача благовремено изјавио жалбу због битних повреда одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права. Наводи да је изрека одлуке Трговинског суда у Панчеву потпуно неразумљива и да противречи разлозима решења. Наводи да првостепени суд не прави разлику између Арбитражне и судске одлуке, и не разликује самим тим ни претпоставке које су потребне за признање судске односно арбитражне одлуке. Наводи да је предлагач био дужан да уз страну судску одлуку поднесе и потврду страног суда о њеној правноснажности а уз то и потврду страног суда о извршности стране судске одлуке што предлагач није учинио, Поред тога, у поступку пред надлежним судом у Клужу у Румунији под којим је донета судска одлука чије се признање тражи, противник предлагача није учествовао нити је добио позив да учествује у расправи пред тим судом. Будући да се у конкретном случају ради о институционалној арбитражи, јер је одлука донета од стране арбитражне комисије за привреду и индустрију и пољопривреду у Клужу у Румунији, тада сама арбитража на арбитражну одлуку ставља клаузулу о њеној извршности. У образложењу ожалбеног

решења наводи се да је предлагач поднео предлог за легализацију арбитражне одлуке, па се поставља питање како је исти суд могао да одлучује о признању и извршењу стране арбитражне судске одлуке кад је предлагач поднео захтев да се легализује само арбитражна одлука.

Првостепени суд није узео у обзир да међу парничним странкама није била уговорена надлежност Арбитраже, већ је било предвиђено за решавање евентуалних спорова између предлагача и противника предлагача да ће исти поверити надлежној судској инстанци Трговинске коморе Клуџ. Сам назив, институција која је донела арбитражну одлуку није у вези са оним што је уговорено чланом 15. Уговора који је закључен између странака. Предложио је да суд усвоји жалбу противника предлагача и укине побијано решење а предмет врати на поновни поступак истом суду. Предлагач није уложио жалбу у законском року.

Испитујући побијано решење и увидом у списе предмета Виши трговински суд у Београду нашао је да је основана жалба противника предлагача. Оцењујући наводе жалбе и доказе приложене списима Виши трговински суд у Београду нашао је да је побијано решење донето уз битну повреду одредаба парничног поступка као и уз погрешну примену материјалног права.

Наиме, према члану 99. Закона о решавању сукоба закона између осталог предвиђено је да ће југословенски суд одбити да призна страну арбитражну одлуку ако утврди да не постоји узајамност, да уговор о арбитражи није закључен у писменом облику или разменом писама телеграма или телепринтерских саопштења те да уговор о арбитражи није пуноважан, као и да странка против које је предложено признање није била уредно обавештена о именовану арбитра или о арбитражном поступку или јој је иначе било онемогућено да се служи својим правима у поступку.

Што се тиче признања стране судске одлуке, према члану 88. Закона о решавању сукоба закона прописано је да ће суд у СРЈ одбити признање стране судске одлуке ако поводом приговора лица против кога је та одлука донета утврди да то лице није могло учествовати у поступку због неправилности у поступку. Према члану

92. Ст. 1, истог закона, прописано је да се страна судска одлука неће признати ако не постоји узајамност.

Наведене законске одредбе о условима за признање стране арбитражне одлуке представљају законски режим те долазе до примене ако ти услови нису одређени уговором између СРЈ и земље из које потиче одлука.

У конкретном случају, са Румунијом је закључен билатерални уговор.

Приликом признања стране арбитражне одлуке, реципроцитет представља такође један од услова за признање страних арбитражних одлука, будући да је наведеним билатералним споразумом регулисана само материја признања страних судских одлука (одлука судова Југославије и Румуније). Поред тога, првостепени суд није ценио поштовање права одбране што представља један од услова који се јавља како код егзекватуре судских тако код егзекватуре арбитражних одлука, те се не може признати арбитражна одлука ако је донета против лица којем није пружена могућност да се брани.

Наиме, противник предлагача наводи да у конкретном случају није био обавештен о покретању арбитражног поступка нити да је добио позив за рочиште које је одржано пред надлежном институционалном арбитражом у Клужу у Румунији, што је првостепени суд пропустио да цени. Поред тога, као једна од сметњи за признање стране арбитражне одлуке предвиђено је и то да уговор о арбитражи није закључен у писменом облику или разменом телеграма односно да уговор о арбитражи није пуноважан.

Првостепени суд је пропустио да цени постојање арбитражне клаузуле из члана 15. Уговора које су странке закључиле, те да ли је наведена арбитражна клаузула пуноважна имајући у виду наводе из жалбе противника предлагача, да наведене речи "-Надлежна судска инстанца-", не садрже довољно показатеља који би могли довести до закључка да се ради о уговорној арбитражи при Комори за привреду, индустрију и пољопривреду Клуж, Румунија.

Поред тога, првостепени суд није ценио ни однос између одлуке суда у Клужу и арбитражне одлуке донете од стране наведене комисије при Комори, те да ли у конкретном случају наведена судска одлука представља врсту потврде правноснажности и извршности арбитражне клаузуле, или се у конкретном случају ради о двостепености у арбитражном одлучивању, какав је однос између арбитражне одлуке и судске одлуке надлежног суда у Клужу.

7.2. Привредно друштво из Софије, Бугарска vs привредно друштво из Чачка, Србија

Приликом уговарања пословног односа, компанија из Чачка и компанија из Софије, Бугарска споразумно су одредиле да ће у случају спора, насталог из уговорног односа, бити надлежан Арбитражни суд на територији повериоца.

Извршни поверилац из Софије преко свог пуномоћника у Србији, засновао је месну надлежност на основу Закона о решавању сукоба закона који у чл. 101 ст. 1 уређује: *"За признање и извршење страних судских одлука и страних арбитражних одлука, месно је надлежан суд на чијем подручју треба спровести поступак признања, односно извршења"*, у чл. 101 ст. 5 предвиђа *"Ако о признању стране одлуке није донесено посебно решење, сваки суд може о признању те одлуке решавати у поступку као о претходном питању, али само са дејством за тај поступак"*.

Сагласно чињеници да извршни дужник има регистровано седиште на подручју у надлежности Привредног суда у Чачку, пуномоћник извршног повериоца је засновао стварну надлежност на основу Закона о извршењу и обезбеђењу, који у чл. 3, ст. 1 предвиђа: *"За одлучивање у поступку извршења и обезбеђења, стварно је надлежан основни или привредни суд, у складу са законом који одређује надлежност судова, изузев за одлучивање по ванредним правним лековима, у ком случају се надлежност суда одређује у складу са законом"*, чл. 21 ст. 3 *"Извршни поверилац може покренути поступак извршења пред надлежним судом у Републици Србији и на основу стране извршне исправе која није претходно призната пред домаћим судом, у ком случају о признању те исправе одлучује као о претходном питању"*.

С обзиром на то да су странке у поступку домаће правно лице и страно правно лице и да се поступак покреће ради исплате потраживања насталог у обављању њихове регистроване привредне делатности, пуномоћник извршног повериоца поднео је захтев да суд, као о претходном питању, донесе одлуку о признању арбитражне одлуке сагласно чињеници да пресуда Арбитражног суда Бугарске трговинско-индустријске коморе испуњава законске услове.

Арбитражни суд Бугарско трговинско-индустријске коморе донео је пресуду у међународном арбитражном поступку која је коначна и обавезујућа. Поступак је вођен и пресуда је сачињена на бугарском језику, као службеном језику суда према месту седишта тог суда. Од стране јавног бележника, нотара, оверена је копија пресуде Арбитражног суда. Пресуда Арбитражног суда Бугарске трговинско-индустријске коморе, донета у међународном арбитражном поступку, преведена је са изворног, бугарског језика од стране овлашћеног преводиоца, акредитованог од стране Министарства спољних послова Републике Србије, на српски језик као службени језик суда признања стране арбитражне одлуке. Такође, оверен је препис арбитражне пресуде, сачињен на бугарском језику и српском језику од стране Основног суда у Нишу, као домаћег органа надлежног за оверу.

Арбитражни суд Бугарске трговинско-индустријске коморе издао је посебну потврду којом потврђује да је пресуда тог суда донета у међународном арбитражном поступку, постала коначна наводећи *"Одлука је коначна и иста је ступила на правну снагу"*. Оверен је препис оригинала потврде од стране јавног бележника, нотара, и иста је преведена са бугарског језика на српски језик од стране овлашћеног преводиоца на српски језик као службени језик суда признања стране арбитражне одлуке. Такође, препис ове потврде сачињен на бугарском и српском језику оверен је од стране Основног суда у Нишу, као домаћег органа надлежног за оверу.

Извршни поверилац и извршни дужник уговорили су надлежност означеног арбитражног суда путем арбитражне клаузуле у Уговору, који предвиђа *"-Сви спорови до којих може доћи током трајања овог уговора решаваће се преговорима. Уколико стране не буду могле да постигну договор, случај ће бити поднет на одлучивање*

Арбитражном суду привредне коморе у тужиочевој земљи-". Предметни уговор је сачињен на енглеском језику те је преведен на српски језик од стране сталног судског тумача за енглески језик.

Како су се испунили сви законски услови за признање стране исправе – пресуде Арбитражног суда Бугарке трговинско-индустријске коморе у Софији, пуномоћник извршног повериоца предложио је да Суд, на основу чл. 21 Закона о извршењу и обезбеђењу Републике Србије, одлучујући о овом претходном питању донесе решење којим се признаје снага домаће правноснажне и извршне исправе пресуди Арбитражног суда Бугарско трговинско-индустријске коморе у Софији и којим се дозвољава спровођење извршења на основу пресуде, признате решењем Привредног суда у Чачку.

Приликом састављања оваквог предлога, пуномоћници извршних поверилаца могу наићи на пуно потешкоћа. Једна од таквих десила се и у конкретном случају. Наиме, Арбитражни суд Бугарке трговинско-индустријске коморе у Софији је пресудом осудио дужника да исплати одређени новчани износ повериоцу, изражен у америчким доларима (УСД). Међутим, поред износа одређеног у америчким доларима Арбитражни суд је досудио повериоцу одређени износ на име трошкова арбитражног поступка у бугарској валути, лев. Међутим, како је било потребно одредити вредност спора у америчким доларима, коју ће дужник бити у обавези да исплати у динарској противвредности по средњем курсу Народне Банке Србије за амерички долар на дан исплате, поставило се питање вредности бугарског лева, због конвертовања истог у америчке доларе. Како се лев не налази на курсној листи Народне Банке Србије, поставило се питање одређивања вредности америчког долара у односу на бугарски лев. С тим у вези, пуномоћник извршног повериоца је покушао да прибави потврду од пословне банке, у којој извршни поверилац има отворен нерезидентни рачун, о вредности једног бугарског лева за амерички долар. Међутим, како се лев не налази на званичној курсној листи Народне Банке Србије, банка је издала потврду о немогућности пружања овакве информације. Након прибављања оваквих информација, извршни дужник је прибавио потврду бугарске

пословне банке о вредности једног бугарског лева за један долар на дан доношења арбитражне одлуке.

Тек превазилажењем оваквих препрека, пуномоћник извршног повериоца доставио је надлежном Привредном суду у Чачку предлог за дозволу извршења на основу стране арбитражне одлуке са претходним питањем.

Одлучујући по овом предлогу суд је донео решење у коме у првом ставу одлучује по претходном питању извршног повериоца, тако да први став гласи: *"Признаје, са дејством само у овом поступку, својство извршне исправе страномј арбитражној одлуци, пресуди Арбитражног суда Бугарске трговинско-индустријске коморе"*. Другим ставом суд је одлучио по предлогу за дозволу извршења и одредио следеће: *"Усваја се предлог за извршење извршног повериоца, па се одређује предложено извршење на целокупној имовини извршног дужника, ради принудне наплате износа"*.

У образложењу овог решења, суд је навео да је о признању стране арбитражне одлуке одлучио као о претходном питању на основу чл. 21 ст. 3 Закона о извршењу и обезбеђењу и чл. 65 став 2. Закона о арбитражи. По службеној дужности суд је пазио на одредбу чл. 66. ст. 2. Закона о арбитражи и утврдио да нема сметњи за признање стране арбитражне одлуке, пресуде Арбитражног суда Бугарске трговинско-индустријске коморе. У смислу наведене одредбе закона о арбитражи суд је ценио да ли је предмет спора подобан за арбитражу и да ли су дејства арбитражне одлуке у супротности са јавним поретком Републике Србије. У конкретном случају, у питању је спор између два правна субјекта, правна лица поводом извршења уговорних обавеза, што значи да се ради о одлуци донетој у материји која је подобна за арбитражно решавање, а у смислу одредбе чл. 5 став 1. Закона о арбитражи. Такође, суд је навео да се ради о одлуци чија дејства нису у супротности са јавним поретком Републике Србије.

Ценећи све наведено, као и да је поверилац поднео захтев за признање стране арбитражне одлуке у смислу чл. 65. став 4. Закона о арбитражи и уз захтев доставио оверен и преведен препис арбитражне одлуке, споразума о арбитражи и потврду да је

одлука коначна те је суд оценио да су испуњени сви услови да се призна страна арбитражна одлука у сврху њеног извршења.

ЗАКЉУЧАК

У најкраћем, признати страну арбитражну одлуку значи изједначити је са домаћом, националном судском одлуком и омогућити јој правно дејство на домаћој територији. Страна арбитражна одлука изједначује се са одлуком домаћег суда и производи правно дејство у нашој земљи само ако је призна домаћи суд, након што је утврдио да су испуњени законом прописани услови признања.

За поступак признања страних одлука, у пракси се користи термин егзекватура. Признање стране кондемпнаторне одлуке се, по правилу, тражи ради њеног каснијег извршења, док је за стране деклараторне и конститутивне одлуке довољно само признање да би произвеле дејство на домаћој територији. Предмет признања и извршења најчешће су кондемпнаторне пресуде којима се туженом наређује да исплати одређени износ тужиоцу по основу пресуда донесеним поводом спорова из уговора и спорова за накнаду штете на основу вануговорне одговорности.

На изглед, у овако кратком и једноставном поступку може се наићи на безброј потешкоћа. Посебно, многе нејасноће и проблеми се појављују приликом покретања јединственог поступка признања и извршења (*подношењем предлога за решавање претходног питања тј. за доношење решења којим би се страном извршној исправи признала снага домаће правноснажне и извршне исправе и предлог за дозволу извршења*). У жељи да се ова два поступка у краћем року спроведу заједно, тако што би се о признању одлучивало као о претходном питању, извршни повериоци се управо и одлучују за овај јединствени поступак.

Међутим, највећи проблем који може настати у поступку признања одлуке огледа се у несигурности и неспремности поверилаца да се упусте у поступак, тј. да и користе дозвољена правна средства која су им на располагању и наплате своја потраживања. Упућени у „ефикасност“ српске администрације и правосуђа, често се

дешава да повериоци, посебно они са седиштем ван наше државе, заправо на неки начин „опросте признати дуг“ дужника, знајући да целокупна процедура признања у српском правосуђу често траје и годинама.

ЛИТЕРАТУРА:

Пак М. – Међународно приватно право, Београд, 1986.

Станивуковић М. – Међународно приватно право, Београд, 2004

Митровић Д. – Међународна трговинска арбитража, Страна права и закони, Центар за међународне студије удружење за упоредно право

Јакшић А., Ђорђевић С. – Практикум за међународно приватно и међународно грађанско процесно право, Београд 2004.

Маја Станивуковић, *Serbian Arbitration Law*, International Commercial Arbitration, Oxford University Press, 2008;

Маја Станивуковић, Петар Ђундић, *Међународно приватно право: посебни део*, Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност, 2008;

Станивуковић М., Живковић М., Међународно приватно право, општи део, Службени гласник 2010.

Голдштајн А., Трива С., Међународна трговачка арбитража, Информатор, Загреб, 1987.

Tibor Varady, John J. Barcelo III, Arthur T. Von Mehren, International Commercial Arbitration, 1998.

Joseph Lookofsky, Ketilbjorn Hertz, Transnational Litigation and Commercial Arbitration, second edition, 2004.

ИЗВОРИ:

Конвенција о извршењу иностраних арбитражних одлука (1927) – (Сл. лист ФНРЈ – додатак, број 4/1959);

Протокол о арбитражним клаузулама (1923) – (Сл. лист ФНРЈ, број 4/1959);

Конвенција о признању и извршењу иностраних арбитражних одлука (1958) – (Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, број 11/1981);

Европска конвенција о међународној трговачкој арбитражи (1961) – (Сл. лист ФНРЈ – додатак, број 12/1963);

Бечка конвенција о уговорном праву (1969), (Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори и други споразуми, бр. 30/72);

Модел закон UNCITRAL-а о међународној трговачкој арбитражи (1985) са изменама из 2006;

Закон о арбитражи, Службени гласник РС, бр. 46/2006.

Закон о извршењу и обезбеђењу, "Sl. glasnik RS", br. 31/2011

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ:

<http://www.newyorkconvention.org/>

www.kluwerarbitrationblog.com>

<http://www.shearman.com/egaillard>

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html

<http://www.arbitration-icca.org/articles.html>

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html

III АРБИТРАЖНА ДОМАЋА ПРАКСА

Адвокатска канцеларија Станковић, Ниш